

Franek, Juraj

[Kalaš, Andrej; Suvák, Vladislav. Antisthenis fragmenta – Antisthenove zlomky: Úvodná štúdiá, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom]

Graeco-Latina Brunensia. 2015, vol. 20, iss. 2, pp. 213-215

ISSN 1803-7402 (print); ISSN 2336-4424 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134645>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ty takřka technický) překlad, s jakým se často setkáváme v odborných monografiích nebo bilingvních edicích antických děl, kde plní víceméně ilustrativní úlohu. Na povrch v něm nezřídka „prosvítají“ originální – požadavky metra, žánru i samotné básnické mluvy poznamenané, a tudíž vysoce stylizované, a především češtině nevlastní – formulace, v důsledku čehož se někdy stává hůře srozumitelným. V konkrétní rovině je filologický přístup patrný např. v tom, že autorka mnohdy zachovává i původní básnické příkrasy či jiné stylistické zvláštnosti výchozího textu.

V závěru této knihy, jejímž vydáním byla založena historie českého překládání dalšího z římských eposů, je připojen vydatný poznámkový aparát k jednotlivým místům textu (s. 237–273), neméně obsáhlý anotovaný rejstřík (s. 295–405) a nezbytný bibliografický soupis (s. 274–294). Na své cesty s Argonauty je tak čtenář bohatě vybaven podpůrným informačním materiálem, který nepochybně uvítají – stejně jako samotný překlad – všichni zájemci o spleť dobrodružství těchto řeckých hrdinů.

Marie Okáčová

Kalaš, Andrej, & Suvák, Vladislav (2013). *Antisthenis fragmenta – Antisthenove zlomky: Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom* (542 stran). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Recenzovaná práce autorské dvojice Kalaš, and Suvák navazuje a významným způsobem rozšiřuje jejich předchozí edici Antisthenových zlomků, která byla publikována v řadě „Filozofia do vrecka“ nakladatelství Kalligram v roce 2010.¹ Andrej Kalaš je autorem překladů řeckých a latinských textů (nejenom Antisthenových zlomků, nýbrž také ostatních dříve nepřeložených antických textů, na které odkazuje komentář), Vladislav Suvák napsal úvodní studii a opatřil dochované zlomky rozsáhlým komentářem.

Práci otevírá stručná úvodní studie (s. 9–27)² sestávající z komentované bibliografie nejvýznamnějších monografických publikací k Antisthenovu dílu a základního nástinu života a díla tohoto sokratovského filosofa. Vlastním jádrem recenzované práce je pak překlad všech dochovaných zlomků vztahujících se k Antisthenově osobě a dílu, který je doplněn fundovaným vědeckým komentářem (s. 30–498). Řazení zlomků kopíruje kanonické vydání zlomků sokratovských filosofů, které pod názvem *Socratis et Socraticorum reliquiae* (SSR) vydal Gabriele Giannantoni.³ Z této edice je téměř beze změn převzato také originální řecké a latinské znění fragmentů a taktéž jejich číslování, což uživatelům ulehčuje dohledávání a odkazování. Mimo zlomků obsažených v SSR je do práce zařazen také fragment z Arsenia (viz Apendix II, p. 497–498). Práce je dále opatřena bohatým bibliografickým soupisem (p. 511–540) a celkem 41 ilustracemi s doprovodnými popisky. Poněkud překvapivá je absence jakéhokoliv rejstříku (ať již vlastním jmenem nebo citovaných míst), jehož přítomnost by pro referenční práci tohoto typu byla jistě přínosná.

¹ Kalaš, A., & Suvák, V. (2010). *Antisthenés: Úvodná štúdia, preklad zlomkov a komentár*. Bratislava: Kalligram.

² Pokud není uvedeno jinak, odkazy na konkrétní strany se vždy vztahují k recenzované práci.

³ Giannantoni, G. (Ed.). (1990). *Socratis et Socraticorum reliquiae*. Napoli: Bibliopolis.

Překlad řeckých a latinských textů je důkladný a čtivý, Kalaš se však na některých místech přidržuje originálních syntaktických konstrukcí až příliš důsledně a místy je vyjádření poněkud těžkopádné, viz, e.g., překlad řeckého οὐ γὰρ δεῖ αἴτιον γίνεσθαι τοῦ μὴ πονεῖν (Iambl., *Vit. Pyth.* XVIII, 84)⁴ jako „pretože nie je správne stať sa príčinou skončenia námahy“ (p. 239). Na některých místech se zdá, že překladatel nevěnuje náležitou pozornost jistotní modalitě, e.g., řecké ἐδόκει γὰρ εἶναι Θράκτης μητρός (SSR II, V A 1 = Diog. Laert., *Vitae* VI, 1) je přeloženo jako „Jeho matka totiž bola Thráčka“ (s. 30), jakkoliv originální text prostřednictvím použití epistemického predikátoru ἐδόκει naznačuje, že se jedná o nejistou informaci, viz třeba český překlad stejného místa u Antonína Koláře, který překládá jako „Byla totiž doměnka, že jeho matka byla Thráčka.“⁵ Inverzi tohoto přehlednutí lze najít hned o několik stránek dále, kde je řecký text εἰπόντος γοῦν τινοσ ἀντῶ ὡς εἴη Ἀντισθένης μητρός Θράκτης, “σὺ δ’ ὄψου,” ἔφη, “οὕτως ἂν γενναῖον ἐκ δεῦν Ἀθηναίων γενέσθαι;” (SSR II, V A 3 = Diog. Laert., *Vitae* II, 31) přeložen následujícím způsobem: „Ked’ niekto povedal Sókratovi, že Antisthenova matka je Thráčka, *vraj* mu odpovedal: ‚Ty si azda myslíš, že takého šľachetného človeka by mohli splodiť dvaja Aténčania?‘“ (s. 34, kurzíva J. F.). Snížení stupně jistotní modality, které je realizováno částicí „vraj“, nemá oporu v řeckém textu, kde se nachází pouze prosté indikativní ἔφη.⁶ Pokud odhlédneme od podobných drobných nepřesností, lze konstatovat, že překlad zlomků je zdařilý a jeho realizací se Antisthenovo myšlení otevírá mnohem širší skupině zájemců. Jako jednoznačné pozitivum je nutno dále hodnotit snahu Kalaše a Suváka problematizovat některé zavedené slovenské překlady obtížných řeckých termínů, viz třeba rozsáhlou diskuzi k možnostem překladu termínů ἄρετή a κακία (s. 261–264).

Suvákův komentář jednotlivých zlomků je mimořádně detailní, některé komentáře mají téměř povahu koncizních studií k vybraným problémům antisthenovského bádání, což platí zejména o rozsáhlém textu ke katalogu Antisthenových děl (s. 92–130), který uchovává Diogenés Laertský (SSR II, V A 41 = Diog. Laert., *Vitae* VI, 15–18) nebo o úvodu k Antisthenovým logickým spisům (s. 323–334) a k tezi „protiřečení je nemožné“ (s. 339–354). Ocenit lze také četné odbočky, které čtenáře informují o širším kontextu jednotlivých zlomků, viz, e.g., texty k Ísokratově *Chvály Heleny* (s. 374) nebo k četným místům Aristotelova díla (s. 378, 380 *et passim*). Suvák se v komentářích přehlednou formou vyrovnává se značným množstvím zahraniční literatury, jedinou drobnou výtku v tomto ohledu lze vznést vůči ojedinelým dlouhým citacím sekundární literatury, které často pouze rekapituluji již vyčtené (e.g., s. 46, 51, 67, 202, 324–325).

Stejně jako v případě překladu, i u obsahové stránky recenzované monografie lze upozornit na některé problematické interpretace nebo dílčí teze. Suvák kupříkladu v komentáři ke zlomku z Lúkiána (SSR II, V A 5 = Lucian., *De paras.* 43) tvrdí, že „Antisthenés a Aischinés sú pre Lúkiana rovnako významné osobnosti ako Platón alebo Aristotelés“ (s. 35), ačkoliv samotný fragment k tomuto tvrzení jistě neopravňuje. Dle jmenného rejstříku italského vydání kompletního Lúkiánova díla lze pro Aischina doložit 8 výskytů, pro Aristotela

4 Klein, U. (Ed.). (1937). *Iamblichi de vita Pythagorica liber*. Leipzig: Teubner.

5 Kolář in Diogenés Laertios (1995). *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Pelhřimov: Nová tiskárna.

6 Srov. opět Kolářův překlad (*op. cit.*): „Proto když mu kdosi řekl, že Antisthenova matka je Thráčka, odpověděl: ‚A ty sis myslel, že tak ušlechtilý muž by se zrodil z dvou Athéňanů?‘“

36 a pro Sókrata a Platóna společně dokonce 309, přičemž Antisthenes se v rejstříku jmen vůbec neobjevuje (v tomto případě se ale jedná o chybu, *index fontium* v *SSR* III, s. 183–184 dokládá u Lúkiána 4 odkazy na Antisthena).⁷ Další příklad sporné teze skýtá tvrzení, že „epizóda o dvanácti námáhách (τὰ δώδεκα ἄθλα, *dódekathlos*) vznikla až v neskorší době a ustálila se počas helenizmu“ (s. 237) – dle Waltera Burkerta došlo k písemné „kodifikaci“ Héraklových dvanácti prací již kolem roku 600 př. n. l.⁸ Za nedostatečně podloženou lze považovat také tezi, že „Xenofón vychádzal pri svojej koncepcii *daimonia* z Antisthena“ (s. 57) – i když připustíme, že „Antisthenovo chápanie *daimonia* [...] má bližšie ku Xenofóntovi než k Platónovi“ (*ibid.*), tato premisa ke zmíněnému závěru nedostačuje.⁹

Výsledný dojem z jinak velmi zdařilého publikačního počínu poněkud narušují časté ortografické nedostatky,¹⁰ které lze ovšem připsat na vrub spíše korektorům nakladatelství než autorům samotným. U práce obsahující značné množství řeckých textů v originále jistě lze přehlédnout některá nedopatření při psaní přízvuků a přídechů, na jednom místě ovšem nesprávné písmeno zcela mění význam zlomku a vede k záměně řeckého τὰ κακά z originálního textu Giannantonioho edice (*SSR* II, V A 107) za τὰ καλά (s. 268). K úsměvnějším nedopatřením patří třeba odkaz na Ovidiovu *Metafyziku* („v protiklade k Ovidiovmu *Odyseovi*, porovnaj *Metaph.* 13.262; 13.370“, s. 167) nebo překladatelský oříšek z prooimia Homérovy *Odysey* – Suvák mluví o „polytropickém mužovi“ (s. 99), Kalaš na jiném místě překládá: „Homér charakterizuje *Odysea* jako mnohoobratného (*polytropos*)“ (s. 430).

Navzdory drobným výtčkám uvedeným výše považuji recenzovanou práci za velice hodnotný příspěvek k bádání o pokračovatelích Sókratova filosofického odkazu, kteří stáli tradičně spíše ve stínu největších postav řeckého myšlení klasického období, ačkoliv se právě díky novým publikacím tato situace začíná pozvolna měnit.¹¹ *Antisthenis fragmenta* autorské dvojice Kalaš – Suvák na jedné straně otevírají přístup k Antisthenovu dílu širší veřejnosti bez znalosti pramenných jazyků, na straně druhé je hutný vědecký komentář cenným příspěvkem k sokratovskému bádání na poli klasické filologie a filosofie.

Juraj Franek

⁷ Viz Fusaro, D., & Settembrini, L. (2007). *Luciano di Samosata: Tutti gli scritti*. Milano: Bompiani.

⁸ Burkert, W. (2011). *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche* (pp. 320–321). Stuttgart: Kohlhammer: „Die Etablierung eines festen Zyklus von zwölf Kämpfen (*áthla*) schreibt die Überlieferung dem epischen Gedicht eines Peisandros von Rhodos zu, das vielleicht um 600 anzusetzen ist.“

⁹ I detailní studie k Sókratovu *daimoniu* o této možnosti mlčí, viz McPherran, M. (1996). *The Religion of Socrates* (pp. 175–208). Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

¹⁰ Viz třeba psaní číslovek („80-tich“, s. 43), nejednotnost v přepisu délek řeckých toponym („Píreu“, s. 47; „Pírea“, s. 48) nebo jejich nesprávné skloňování („padol v roku 401 pred Kr. v bitke pri Kunaxe“, s. 221). Nejednotnost panuje i v psaní sufixu „-ová“ u zahraničních badatelek, viz „Voula Tsouna McKirahan“ (s. 277) a „Voula Tsouna McKirahanová“ (s. 296) nebo „Fernanda D. Caizzi“ (s. 373) a „F. Declava Caizziová“ (s. 369). V práci se objevují také časté překlepy: „realizovat“ (s. 57); „Schólie“ (s. 63); „Donld“ (s. 66); „D. roku Dudley“ (s. 81); „cisirom“ (s. 138); „archadques“ (s. 157); „Joélvej“ (s. 241); „inter Cyněcam disciplinam“ (s. 299) apod.

¹¹ Srov. také Kurzová, H. (2008). *Megarikové: Zlomky*. Praha: Oikoymenh.